

ва Литовського представлено в працях ювіляра, присвячених мініатюрам Радзивілівського літопису.

Викладацька діяльність О.В. Чернецова розпочалася в 1994 р. в Російському Православному університеті ім. Св. Іоанна Богослова, де він у співавторстві з Л.А. Беляєвим підготував та видав оригінальний курс лекцій «Руські церковні старожитності. Археологія християнських старожитностей середньовічної Русі». З 1996 р. він є професором кафедри музеології Російського державного гуманітарного університету, членом редколегій кількох наукових та науково-популярних журналів.

О.В. Чернецов — постійний учасник і організатор міжнародних та регіональних наукових конференцій різного рівня та спрямування. Зокрема, слід відзначити його вагомую участь у підготовці та проведенні V (Київ, 1987) та VI (Новгород, 1996) Міжнародних Конгресів слов'янської археології.

Ювіляр і нині плідно працює. Тож друзі і колеги — співробітники Інституту археології НАН України — зичать Олексієві Володимировичу Чернецову міцного здоров'я, довгих років життя та нових успіхів на науковій ниві.

Одержано 10.11.2004

ДО 60-РІЧЧЯ АНАТОЛІЯ СТЕПАНОВИЧА ОСТРОВЕРХОВА

Нещодавно виповнилося 60 років від дня народження старшого наукового співробітника відділу археології Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології НАН України (м. Одеса), кандидата історичних наук Анатолія Степановича Островерхова. Нелегким і непростим був його шлях до здійснення завітної дитячої мрії — стати археологом.

Народився А.С. Островерхов за офіційними документами 3 квітня (фактично — 31 березня) 1945 р. у с. Веселе Привільнянського (Новоодеського) району Миколаївської обл. Батько загинув на Зесловських висотах; мати — учасниця Великої Вітчизняної війни, вступила до діючої армії влітку 1942 р. й торувала з нею шлях на Захід до середини 1944 р. 1952 р. сім'я переїжджає до м. Миколаєва. З 1954 до 1958 р. за сімейних обставин А.С. Островерхов виховувався у дитячому будинку. У 1959—1961 рр. навчався в Ремісничому училищі № 6 м. Миколаєва, де отримав спеціальність слюсаря-збиральника промислової продукції. Після закінчення училища у березні 1961 р. працював за спеціальністю до липня 1962 р. на заводі «Дормашина» у м. Миколаєві. Одночасно навчався у вечірній школі робітничої молоді, де й отримав середню загальну освіту.

Влітку 1962 р. А.С. Островерхов вступає до Тбіліського артилерійського училища, яке закінчує з відзнакою влітку 1965 р. Здобувши звання лейтенанта, для продовження подальшої служби отримує направлення до Одеського військового округу, де призначається на посаду командира учбового мінометно-розвідувального взводу артилерійського полку, розквартированого у м. Миколаєві. Влітку 1966 р., у зв'язку з отриманням травми під час на-

вчань, А.С. Островерхов комісується з лав Радянської армії і того ж року стає студентом історичного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечнікова, який закінчує у 1971 р.

Під час навчання в університеті, А.С. Островерхов остаточно вирішує стати археологом. Цьому значною мірою сприяли його контакти з викладачами університету та співробітниками Одеського археологічного музею. Особливо великий вплив на формування світогляду А.С. Островерхова мали М.С. Синіцин, професор П.Й. Каришковський та І.Т. Черняков. Вже в той час А.С. Островерхов бере активну участь в роботах археологічних експедицій — Ольвійської, Білгород-Тирської, Ніконійської, Дністро-Дунайської. Після закінчення університету, А.С. Островерхов отримує направлення до Одеського музею західного та східного мистецтва, де призначається на посаду головного хранителя фондів. Посада зобов'язує його не тільки детально ознайомитися з історією світового мистецтва та окремих течій, але й спонукає до близького знайомства з багатьма провідними одеськими митцями й мистецтвознавцями — І.І. Козиродом, В.Д. Власовим, О.А. Соколовим, О.М. Шелестовою.

У листопаді 1972 р. А.С. Островерхов стає аспірантом відділу раннього залізного віку Інституту археології АН УРСР, а його науковим керівником призначається визначний український вчений, професор О.І. Тереножкін. Під його керівництвом, за значної допомоги В.А. Іллінської та багатьох інших співробітників відділу раннього залізного віку й античного відділу цього ж інституту, А.С. Островерхов написав, а пізніше і захистив (1978 р.) кан-

Співробітники відділу скіфо-сарматської археології Інституту археології АН УРСР. У центрі згори — А.С. Островерхов

дидатську дисертацію «Економічні зв'язки Ольвії, Березані та Ягорлицького поселення зі Скіфією в VII—V століттях до н. е.». Після закінчення аспірантури у грудні 1975 р. А.С. Островерхов отримує направлення у щойно сформований відділ археології Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології НАН України, де пройшов шлях від старшого лаборанта до старшого наукового співробітника.

Саме завдяки багатопрофільності відділу, наявності у його складі достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів, а також творчій атмосфері, що склалася у колективі, А.С. Островерхову повною мірою вдалося реалізувати свій творчий потенціал, визначити наукові пріоритети як фахівця в галузі археологічної технології та культурології, що знайшло відбиток у майже 200 наукових статтях та декількох монографіях. Працюючи у новобудовному відділі, А.С. Островерхов не полишав своїх наукових пошуків у царині власне античної та скіфської археології. Особливо важливими виявилися підсумки вивчення матеріалів Ягорлицького виселку ремісників, заснованого на березі Ягорлицької затоки Чорного моря під час Великої грецької колонізації регіону. Автор з'ясував, що тут у відносній синкретичній єдності функціювали майстерні, що спеціалізувалися на

добуванні заліза сиродутним шляхом та його обробці, відливанні різноманітних виробів із кольорових металів, виготовленні скляного намиста найпростіших типів тощо.

Наприкінці 1980-х рр. А.С. Островерхов разом із заступником директора Одеського археологічного музею С.Б. Охотниковим організували декілька експедицій на острів Зміїний, наслідком яких були вихід у світ першої наукової монографії та декількох десятків статей про святилище Ахілла на острові Левке. Особливо цікавими виявилися матеріали підводних досліджень в акваторії острова, під час яких було виявлено декілька великих амфорних скупчень — «полів» і зібрано найбільшу на теренах СНД колекцію античних свинцевих та кам'яних якорів, датованих від VI ст. до н.е. до IV ст. н. е.

Надзвичайно велике наукове значення мають роботи А.С. Островерхова з історії стародавнього скла та склярства. Завдяки тісній співпраці з провідними фахівцями у цій галузі — академіком М.О. Безбородовим та В.О. Галібінім, авторові вдалося зробити хронологічний зріз хімічного складу скла, що побутувало на теренах України з епохи енеоліту—бронзи до пізнього середньовіччя. Завдяки цій кропіткій праці, у пам'ятках пізнього Трипілля (Другий Усаївський курганний могильник під Одесою та Софіївський тілопальний могильник під Києвом) було виявлено поки що найдавніше у Старому Світі археологічне скло, яке, мабуть, має Циркумпонтійське (анатолійське, кавказьке чи балканське) походження. Вивчивши хімічний склад скла білозерського часу, А.С. Островерхов виявив невідому доти школу склярства та дійшов висновку, що наприкінці епохи бронзи — на початку раннього залізного віку (XII—VIII ст. до н. е.) на Європейському континенті функціонувала своєрідна школа склярства, яка за своїми основними параметрами значно відрізнялася від загальновідомих близькосхідної та давньоєгипетської шкіл. Не менш цікавими, пізнавальними й децю сенсаційними є матеріали, що репрезентують склярство античного та середньовічного часів.

Серед мистецтвознавчих проблем, що хвилюють А.С. Островерхова, чи не на перше місце слід поставити феномен греко-скіфського звіриного стилю і проблеми широкого поширення пам'яток цього стилю на території античних полісів Північного Причорномор'я. З цього приводу ним створено не один десяток статей.

Зараз А.С. Островерхов знаходиться у творчому розквіті. У нього є багато цікавих ідей та планів на майбутнє. Тож побажаємо ювілярові втілити їх у життя.

Одержано
07.01.2005

С.Б. ОХОТНИКОВ, Л.В. СУБОТІН